

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti

Təsdiq edirəm
Tədris məsələləri üzrə prorektor v.i.e:
_____ dos. Zaur Məmmədov
“ _____ ” _____ 2026-cı il

Fənn sillabusu

İxtisasın şifri və adı: 7004004-Dövlət və bələdiyyə idrəetməsi, 7004008-Menejment

Fakültə: İqtisadiyyat və idarəetmə

Kafedra: Pedaqogika, psixologiya və incəsənət

I. Fənn haqqında məlumat:

Fənnin adı: Multikulturalizmə giriş

Proqram: Azərbaycan Dillər Universitetinin Azərbaycan tarixi və ictimai elmlər kafedrasının “Multikulturalizmə giriş” fənn proqramı əsasında Lənkəran Dövlət Universitetinin, “Pedaqogika, psixologiya və incəsənət” kafedrasının 12 sentyabr 2025-ci il tarixli №01 sayılı iclas protokolu ilə təsdiq edilmişdir

Kodu: HFS-B04.1

Tədris ili: II (2025-2026) Semestr: IV

Tədris yükü: Cəmi: 90 saat. Auditoriya -30 saat (15 saat mühazirə, 15 saat seminar)

AKTS üzrə kredit: 3 kredit

Təhsilalma forması: Əyani

Tədrisin dili: Azərbaycan dili

II. Müəllim haqqında məlumat:

Soyadı, adı, ata adı, dərəcəsi və elmi adı: f.ü.f.d, dos. İsmayılova Esmira Xəlil qızı,

E-mail ünvanı: esmira.ans@mail.ru

Məsləhət günləri və saati: 2 ci gün saat 14.30-15.30

Kafedranın ünvanı: Lənkəran ş., Ə.Məmmədov 19

III. Təvsiyə olunan dərsliklər və dərs vəsaitləri:

1. Multikulturalizmə giriş. Dərslik. Azərbaycan Dillər Universiteti Bakı 2019
2. Multikulturalizmə giriş. Dərs vəsaiti. Mingəçevir Dövlət Universiteti Bakı 2018
3. Azərbaycan Turizm və Mədəniyyət Nazirliyi. Multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzidir. Bakı, 2016
4. Azərbaycan Turizm və Mədəniyyət Nazirliyi. Tolerantlıq. Bakı- 2015
5. Niftiyev N. Azərbaycanda birgəyaşayış və multikulturalizm. Bakı, 2015
6. Abdullayev K.M. Ulu Öndər Azərbaycan multikulturalizminin siyasi banisi kimi. Azərbaycan qəzeti, 23.07.2014.

Əlavə:

7. Məmmədov Z., Bayramov M. Mədəniyyətşünaslıq. Dərs vəsaiti. LDU-2022
8. Azərbaycan Turizm və Mədəniyyət Nazirliyi. Multikulturalizm Azərbaycanda yaşayan azsaylı xalqların adət və ənənələrinin təbliğində kitabxanaların rolu. Bakı 2012
9. Rüstəmov Y. Sivilizasiyaların qarşılıqlı münasibəti. Bakı, 2007
10. Aslanova R. Qloballaşma və mədəni müxtəliflik. Bakı, 2004
11. Cavadov Q. Azərbaycanın azsaylı xalqları və milli azlıqları. Bakı 2000

İnternet resursları:

12. <https://multikulturalizm.gov.az/az>

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən başqa fənlərin tədris olunmasına zərurət yoxdur.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxta başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi:

Müxtəlif mədəniyyətlərin və sivilizasiyaların qarşılıqlı əlaqələrini dərinləşdirən qloballaşma prosesi istər ölkədaxili, istər də beynəlxalq müstəvidə multikulturalizm siyasətinin əhəmiyyətini artırır. Belə ki, etnik-mədəni müxtəlifliyin genişləndiyi şəraitdə etnik, dini və mədəni

tolerantlığın artmasına zəruri zəmin yaradan multikulturalizm siyasətinin alternativini olmaması açıq şəkildə özünü biruzə verir. Lakin multikulturalizm siyasətinin zəruriliyinin artdığı bir dövrdə bəzi dövlətlərdə bu və ya digər səbəblərdən həmin siyasətdən uzaqlaşmaq meylləri yaranmaqdadır.

Multikulturalizmin bir sıra dünya dövlətlərində iflasa uğradığı bir şəraitdə Azərbaycan Respublikası multikulturalizmi özünün dövlət siyasəti bəyan etmişdir. Azərbaycan Respublikasının bu siyasəti uğurla həyata keçirilməkdədir və bu sahədə ölkənin əldə etdiyi nailiyyətlər beynəlxalq səviyyələrdə də etiraf olunur.

"Multikulturalizmə giriş" - fənlərarası bir kursdur. Bu fənn fəlsəfə, politologiya, tarix, sosiologiya, kulturologiya və digər humanitar fənlərin bir çox nəzəri müddəalardan istifadə edir. Kursun əsas məqsədi bakalavr pilləsində təhsil alan tələbələrə multikulturalizmi bir sosial hadisə, ideologiya, siyasət, həyat tərzi kimi təqdim etmək, müasir dövrdə onun əhəmiyyətini göstərmək, dünya dövlətlərinin, o cümlədən Azərbaycanın multikulturalizm sahəsində tarixi təcrübəsini tədqiq etmək və tələbələr arasında tolerantlıq ənənələrini möhkəmləndirmək və inkişaf etdirməkdir.

Multikulturalizmə giriş fənni bakalavr pilləsində seçmə fənn kimi tədris olunur. Kursun tədrisi ikinci tədris ilinin III semestrində (15 s. müəzərə, 15 s. seminar) nəzərdə tutulur.

VII Davamiyyətə verilən tələblər:

Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır

VIII Qiymətləndirmə: Fənn üzrə tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Yəni tələbələrin fənn üzrə toplaya biləcəyi balın maksimum miqdarı 100-ə bərabərdir. Bu balın yarısı (50 balı) tələbənin semestr müddətində fəaliyyətinin nəticəsinə (cari qiymətləndirmə), digər yarısı isə (digər 50 balı) imtahanın nəticəsinə görə verilir.

Fənn üzrə cari qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 bala aşağıdakılar daxildir:

- 20 bal - seminar dərslərində fəaliyyətinə görə;
- 30 bal - kollokviumların nəticələrinə görə.

Qiymətləndirmə zamanı LDU-nun Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.

İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. İmtahan yazılı şəkildə aparılır və imtahan biletinə bir qayda olaraq fənn üzrə tədris olunan mövzulara aid 5 sual daxil edilir. Hər sual maksimum 10 bal olmaqla qiymətləndirilir (aşağıda qeyd olunan qiymət meyarına əsasən) ki, bu da toplamda fənn üzrə aralıq qiymətləndirmənin nəticəsinə görə verilən maksimum 50 balı təşkil edir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

- 10 bal- *tələbə keçilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.*
- 9 bal-*tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam açə bilir.*
- 8 bal-*tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;*
- 7 bal- *tələbə keçilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandırə bilmir*
- 6 bal- *tələbənin cavabı əsasən düzgündür.*
- 5 bal-*tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.*
- 4 bal- *tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;*
- 3 bal- *tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandırə bilmir;*
- 1-2 bal- *tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.*
- 0 bal- *suala cavab yoxdur.*

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semestr ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə

1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B
3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qənaətbəxş	E
6.	50 və ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması: Tələbə Universitetin Daxili intizam qaydalarını pozduqda onun barəsində mövcud qanunvericilik çərçivəsində müvafiq tədbir görülməkdir.

X. Təqvim planı: Auditoriya saati - 30 (15 saat mühazirə, 15 saat seminar)

No	Tədris olunan mövzuların məzmunu	Müh.	Sem.	Tarix
1	<p>Mövzu 1. “Multikulturalizmə giriş” fənninin predmeti və əhəmiyyəti</p> <p>Plan: 1. Multikulturalizm sosial hadisə, siyasət modeli və həyat tərzini kimi</p> <p>2. “Multikulturalizmə giriş” fənninin obyektini, predmetini və məqsədi. Onun digər ictimai elmlərlə münasibəti</p> <p>3. “Multikulturalizmə giriş” fənninin metodları</p> <p>4. “Multikulturalizmə giriş” fənninin əhəmiyyəti</p> <p>5. Multikulturalizm liberalizmi yanaşması və onun nümayəndələri</p> <p>6. Multikulturalizm kommunitarizmi yanaşması və onun nümayəndələri</p> <p>Mənbə: [1;8;10]</p>	2	2	
2	<p>Mövzu 2. Dini müxtəliflik. Dinin mahiyyəti və onun təzahür formaları</p> <p>Plan: 1. Dinin mahiyyəti və onun meydana gəlməsinə dair nəzəriyyələr</p> <p>2. Din fərdi dünyagörüşün və ictimai şüurun formasını kimi</p> <p>3. Müasir dünyada dinin yeri və roluna dair nəzəriyyələr</p> <p>4. Yeni dini hərəkatlar</p> <p>5. Dini radikalizm və onunla mübarizə yolları</p> <p>6. Müasir Azərbaycanda dövlət–din münasibətləri</p> <p>Mənbə: [2;3;5;10]</p>	2	2	
3	<p>Mövzu 3. Dünya dinləri</p> <p>Plan: 1. Buddizm</p> <p>2. Xristianlıq</p> <p>3. İslam tarixi</p> <p>Mənbə: [1;8;9;11;]</p>	2	2	
4	<p>Mövzu 4. Milli dinlər</p> <p>Plan: 1. Zərdüştilik tarixi</p> <p>2. Yəhudilik</p> <p>3. Uzaq Şərqi dinləri</p> <p>4. Cənubi Asiya dinləri</p> <p>Mənbə: [2;6;7;8;9]</p>	2	2	
5	<p>Mövzu 5. Etnik müxtəliflik və milli ideya</p> <p>Plan: 1. Etnik birliklər və onların təkamülü</p> <p>2. Etnik kimlik və milli müəyyənlilik problemi</p> <p>3. Etnik dəyərlər və milli mentalitet</p> <p>4. Milli şüur və milli ideyanın formalaşmasında etnik dəyərlərin rolu</p> <p>Mənbə: [1;4;7;10]</p>	2	2	

6	<p>Mövzu6. Multikulturalizm etnik-mədəni müxtəlifliyin tənzimlənməsinin səmərəli siyasət modeli kimi</p> <p>Plan:1. Etnik-mədəni müxtəlifliyin tənzimlənməsinə münasibətdə mümkün siyasət modelləri:assimilyasiya, izolyasiya, aparteid və multikulturalizm</p> <p>2. Müasir dövrdə ictimai inkişafda mədəniyyətin aparıcı rolu və multikulturalizm</p> <p>3. Tolerantlıq, multikulturalizm və interkulturalizm</p> <p>4. Multikulturalizmin cəmiyyətin siyasi, iqtisadi, sosial və mədəni inkişafına təsiri</p> <p>5.Etnik-mədəni müxtəlifliyin qorunması və multikulturalizm siyasətinin ölçülməsi. miqrant inteqrasiya siyasəti indeksi (mipex)</p> <p>Mənbə: [2;4;10;11]</p>	2	2	
7	<p>Mövzu 7. Müasir dövrdə qərb ölkələrində etnik-mədəni müxtəliflik və onun tənzimlənməsi</p> <p>Plan:1.Müasir dövrdə Qərb ölkələrində multikulturalizmin vəziyyəti</p> <p>2.Qərb ölkələrində etnik–mədəni müxtəlifliyə immiqrasiya prosesinin təsiri</p> <p>3. Qərb ölkələrində dözümsüzlüyün, ksenofobiyanın və ayrışçılığın geniş yayılmış formaları</p> <p>4. Qərb ölkələrində etnik–mədəni müxtəlifliyin tənzimlənməsi təcrübəsi. Multikulturalizmin Kanada modeli</p> <p>Mənbə: [2;7;9;10;11]</p>	2	2	
8	<p>Müasir dövrdə Azərbaycanda multikulturalizm</p> <p>Plan:</p> <p>1. Azərbaycanda multikulturalizm siyasəti modelinin formalaşmasını şərtləndirən obyektiv və subyektiv səbəblər</p> <p>2.Azərbaycan multikulturalizminin əsas xüsusiyyətləri</p> <p>3.Multikulturalizm siyasətinin həyata keçirilməsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı</p> <p>Mənbə: [2;4;10;11]</p>	1	1	
	Cəmi: 30 saat	15s.	15s.	

XI. Fənn üzrə tələblər:

Təlim nəticəsində tələbələrin əldə etməli olduqları təsəvvür, vərdiş və bacarıqları:

-Multikulturalizmin mahiyyətini, eləcə də onu sosial hadisə, siyasət modeli və həyat tərzi kimi başa düşməli, multikulturalizmin formalaşmasının əsas səbəbləri ilə bağlı biliklərə yiyələnməlidir.

-Dinin mahiyyətinə və onun meydana gəlməsinə dair elm dünyasında irəli sürülən nəzəriyyələrlə tanış olmalıdır.

-Sovet və post-sovet elmi məkanında, habelə beynəlxalq miqyasda əldə edilmiş nəzəri müddəalarla tanış olmalıdır, insanların tarixi birlik formaları, etnik kimlik və milli müəyyənlik problemi, etnik dəyərlər və milli mentalitet, milli şüurun və milli ideyanın formalaşmasında etnik dəyərlərin rolu barədə məlumatlar ədə etməlidir.

-Multikulturalizm siyasət modelinin mahiyyəti və əhəmiyyəti, onun assimilyasiya, izolyasiya və aparteid siyasət modelləri haqqında biliklər əldə etməli, multikulturalizmin ölkənin xarici siyasətinə təsiri, multikultural təhlükəsizlik barədə biliklər və media kimi bir sıra mühüm ictimai-siyasi əhəmiyyət kəsb edən aktual məsələlər barədə fikir yürütməyi bacarmalıdır.

-Multikulturalizmin Azərbaycan modelinin formalaşmasının obyektiv və subyektiv səbəbləri, xüsusiyyətləri, multikulturalizm siyasətinin həyata keçirilməsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı barədə ətraflı biliklər qazanmalıdır

XII. Fənn üzrə təlimin nəticələri:

FTN 1 Multikulturalizm fənninin mahiyyətinin və əhəmiyyətinin öyrənilməsi bacarığına malikdir.

FTN 2 Azərbaycanda yaşayan müxtəlif azsaylı xalqların adət-ənənələrini təhlil etməyi bacarır.

FTN 3 Multikulturalizmin sosial-iqtisadi inkişafa təsirlərini təhlil etməyi bacarır.

FTN 4 Multikulturalizmin xarici siyasətə təsirlərini təhlil etməyi bacarır.

FTN 5 Multikulturalizmi Azərbaycan Respublikasının Dövlət siyasəti olaraq təhlil edir.

FTN 6. Azərbaycanda yaşayan müxtəlif azsaylı xalqların adət-ənənələrini bilmək

XIII.Fənnin tədrisi üçün nəzərdə tutulan tədris və öyrənmə metodları:

- mühazirə, seminar, praktiki tapşırıqlar;
- təqdimat və müzakirə;
- debat;
- müstəqil iş/araşdırma
- müstəqil təlim texnologiyalarından istifadə

XIV. Tələbələrin fənn haqqında fikirlərinin öyrənilməsi:

XV. İmtahan sualları

1. Multikulturalizm sosial hadisə, siyasət modeli və həyat tərzi kimi
2. "Multikulturalizmə giriş" fənninin obyekt, predmeti və məqsədi
3. "Multikulturalizmə giriş" fənninin digər ictimai elmlərlə münasibəti
4. "Multikulturalizmə giriş" fənninin əhəmiyyəti
5. Multikulturalizm, liberalizm və kommunitarizm yanaşması və onların nümayəndələri
6. Dinin mahiyyəti və onun meydana gəlməsi haqqında fikirlər
7. Din fərdi dünyagörüşün və ictimai şüurun forması kimi
8. Yeni dini hərəkatlar (Bəhailik, Yahovanın şahidləri)
9. Dini radikalizm və onunla mübarizə yolları
10. Müasir Azərbaycanda dövlət–din münasibətləri
11. Buddizm
12. Xristianlıq
13. İslam Tarixi
14. Azərbaycanda İslam
15. Zərdüştilik
16. Yəhudilik
17. Uzaq Şərq dinləri: Konfutsiçilik, Daosizm
18. Cənubi Asiya dinləri: Hinduizm, Caynizm
19. Etnik birliklər və onların təkamülü
20. Etnik kimlik, etnik dəyərlər və milli mentalitet
21. Milli şüur və milli ideyanın formalaşmasında etnik dəyərlərin rolu
22. Etnik-mədəni müxtəlifliyin tənzimlənməsinə münasibətdə siyasət modelləri:assimilyasiya, izolyasiya, aparteid və multikulturalizm
23. Tolerantlıq, multikulturalizm və interkulturalizm
24. Multikulturalizm dövlət siyasətinin tərkib hissəsi kimi
25. Müasir dövrdə Qərb ölkələrində multikulturalizm
26. Qərb ölkələrində etnik–mədəni müxtəlifliyə immiqrasiya prosesinin təsiri
27. Dözümsüzlüyün, ksenofobiyanın və ayrışdırıcıliyin geniş yayılmış formaları
28. Multikulturalizmin Avstraliya modeli
29. Multikulturalizmin Kanada modeli
30. Multikulturalizmin ABŞ modeli
31. Azərbaycanda multikulturalizm siyasəti modelinin formalaşması
32. Azərbaycan multikulturalizminin əsas xüsusiyyətləri
33. Multikulturalizm siyasətinin həyata keçirilməsində Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlığı

34. Heydər Əliyev Azərbaycan multikulturalizminin banisi kimi
35. Azərbaycan multikulturalizminin inkişafında İlham Əliyevin rolu

XVI. Kollokvium sualları;

I Kollokvium sualları .

1. Multikulturalizm sosial hadisə, siyasət modeli və həyat tərzı kimi
2. Multikulturalizmə giriş” fənninin obyektı, predmeti və məqsədi
3. Multikulturalizmə giriş” fənninin digər ictimai elmlərlə münasibəti
4. Multikulturalizmə giriş” fənninin metodları
5. Multikulturalizmə liberalizm və kommunitarizm yanaşması, nümayəndələri
6. Din fərđi dünyagörüşün və ictimai şüurun forması kimi
7. Dinin mahiyyəti və onun meydana gəlməsinə dair nəzəriyyələr
8. Yeni dini hərəkatlar (Yehovanın şahidləri, Bəhailik)
9. Dini radikalizm və onunla mübarizə yolları
10. Müasir Azərbaycanda dövlət–din münasibətləri

II Kollokvium sualları .

1. Buddizm
2. Xristianlıq
3. İslam tarixi
4. Zərdüştilik
5. Yəhudilik
6. Azərbaycanda yəhudilik
7. Uzaq Şərğ dinləri
8. Cənubi Asiya dinləri
9. Etnik birliklər və onların təkamülü
10. Etnik dəyərlər və milli mentalitet

“Multikulturalizmə giriş” fənninin sillabusu 7004004-Dövlət və bələdiyyə idrəetməsi, 7004008-Menecment ixtisasları (proqramı) üzrə tədris planı və fənn proqramı əsasında tərtib edilmişdir. Pedaqogika, psixologiya və incəsənət kafedrasının 13 fevral 2026-cı il tarixli iclasında təsdiq olunmuşdur (Protokol №06).

Fənn müəllimi:

dos. E.X.İsmayılova

Kafedra müdiri:

dos. A.X.Əliyev